

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐ ԱՅԼՆ

ՔԱՆԱԲԳՆԳՐԱՌԵՐԵՆ

Ամեն տեղի համար ուր այս ցրագրի մուտք արգելուած չէ, ամբողջ 14 Դժ շրջանի (98 շրջան.— 99 մայիս) բաժնորդագրին է 20 Ֆր. կանխիկ, կտրելի է նաև բաժնորդագրուիլ քանի ամսի համար որ ուզուի, ամեն թէկ ամսական 2 ½ Ֆր. հաղուելով և 1899 մայիս ամսին առեղի չանց ճեղք ապա՛մանով:

Նամակ և ծրար պէտքէ զրկել հետեւալ հասցեով. M. PORTOUKALIAN, Rédacteur du journal *Arménia*. MARSEILLE (France).

Ե. ՏԱՐԻ Թ.ԻԻ 15

1898 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 21

1898 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9 (Հ. Տ.)

ՀԱՐԵ-ԲԵԱԲԵԻ

Կը հրատարակուի Պէ. և Շրթ. օրեր

QUESTIONS

Իմքազրուելունը, եթէ հարկ համարի, համառօտեակով և կո
ժասածմիայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները: Պար
տաւոր չէ վերադարձունել հրատարակուած ձեռագիրները:

Մանուկներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով
Մանուկման 1 միջակայքը 1 սանդիակարժէ . 1 գլխագլխով 2 սանդիակ .

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues aux bureaux de la
Rédaction : Rue Fortia, 7.

ԲԱՅՈՒԱԾ Է
ԲԱՆՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

“ԱՐՄԵՆԻԱ”

ԺԴ ՇՐՋԱՆԻՆ
(1898 ՕՔՈՄՏՈՄ—99 ՄԱՅԻՄ)

Արմէնիայի բաժնորդագրութեան պայմանները նոյնը կը մնան : Թէ՛ օգոստոսէն, թէ՛ սեպտեմբերէն և թէ՛ հոկտեմբերէն սկսելով բաժնորդ եղողները հաւատարապէս կը պարտին վճարել 20 ֆրանք բաժնորդական մինչև 14րդ շրջանի վերջը (1899 մայիսի վերջ) : Իսկ անոնք որ ամբողջ 14րդ շրջանին (1898 օգոստ. — 99 մայիս) համար չեն բաժնորդագրուիր, կարող են ամսական $2\frac{1}{2}$ ֆր.ի հաշուով բաժնորդացրուիլ քանի ամսի համար որ լռելեն, 1899ի մայիս ամսէն անդին չանդնելու պայմանով :

ԱՐՄԷՆԻԱԻ ՕԺԱՆԴԱԿՆԵՐՆ Ի-
րենց համար ստացած մէկ օրինակ
Արմէնիաէն զաա՝ որի բաժնորդագի-
շը 20 ֆր. է, ուրիշներէ համար քանի
օրինակ Արմէնիա որ ուզեն, իրենց
լրագրի ծրարին մէջ դրուած կը զըր-
կուի առանց ուրիշ հասցէ վրան գըր-
ուելու և անոնց բաժնորդագիշը ամ.
սախան մէկ ֆրանք միայն հաշուելով:
Ցանկացողներին կը զրկուի Արմէնիաի
ՕԺԱՆԴԱԿՆԵՐՆԻ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԻ:

Որովհետև մենք մեր թերթեր մեր
բաժնորգներին թուին համեմատու
թեամբ կը տպենք և ո՛չ շատ աւելի,
օգնատուի սկզբէն Արմէնիս ունենալ
ուղղները պէտք է փութան բաժ-
նորդ գրութեաւ, ԿԱՆԹԻԿ ՂԵԿԵՂՎ
բաժնորդագիրն ։

«ԱՐՄԷՆԻԱ»-Ի ՅՈՒՇԱՐԱՐ

Ա ՏԱՐԵԿԱՆ

(1885—86)

Արմենիայի Ա տարեշրջանի թիւերը այժմ բոլոր տիւն ուղարկած և միևնոյն ժամանակ չափերի հետաքրքրութեան առարկայ դարձած լինելով, այդ չըրջանի մէջ Մ. Ժորժուգալեանի դրած առաջնորդող յօդուածներէն դէմ 30րդ չափ ամփոփուած են Յուշարարի մէջ որ ութածալ դիրքով 12⁴ երեւոններէ կը բաղկանայ :

Գինն է 1 ֆրանք և 40 սանթիմ.
(Պարսկաստանի համար 1 ֆրանք),

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Անտեղի տրտուճներ. — Ա'լ հերիք
խաբուխք. — Գովառնի լուրեր. — Սիւ-
նակաների համաժողովք. — Թիւրքիա
էլեւտական վիճակք. — Կրէտէ. — Ներքի
լուրեր. — Անատրիաի կայսրահի ողակ-
նուիլք. — Արտատահմանի լուրեր. — Ծա-
նուցումներ :

ԱՆՏԵՂԻ ՏՐՏՈՒՆՋՆԵՐ

(Ծար. 14-րդ թուղ. 6)

Ըսի թէ Հայեր կը նախատուին այս
երկրում — և կամ աւելի չիտակը՝ ա-
ռատ պատճառ կուտանք արհամարհ.
ուելու :

Ուէ երկրում, որքան ժամանակի
համար էլ որ ապրիս, եթէ չես ուզեր
որ քեզ նշաւակեն, պէտք է որ տեղ-
ւոյն բարեբերուն կամայ ակամայ յար-
մարուիս : Այս երկիրը կը նախընտրէ
Ափրիկէի կապիկ մը ու նրա որջը դի-
տել, քան անբաղաքաժար, անմա-
քուր մարդոց և անոնց աղոտոտ բնա-
կութեանց հանդիպիլ : « Զբաւորու-
թիւնը Աստուծոյ է, իսկ անմաքու-
թիւնը մարդէն . — ի հարկէ կենէն
այլ »)

Մեր Հայերի մէկ մասին այսօր
ունեցած վարժւոյքը ձեզ ճանչցուն-
լու համար, ահա կը ներկայացունեմ
ձեզ իսկական պատկեր մը իրենց
կեանքէն :

Ասկէ երկու տա-ի առաջ, Ծնունդի արձակուրդի պատճառով, ըսի տան տիկնոջս. «Տիկին... կուզեմ այս շաբ-թուայ 3 օրն ալ շրջակայ...դիւղաքա-ղաքում դառնող Հայիրէն ծանօթ հայրենակցիս տունը հիւր մնալ (որ Ե համար հրաւիրուած էի)։» Միկնե-լուս հետեւեալ օրը առաւօտեան ժամը 11ին իր տանը դռան զանգակը քաշ-ուեցաւ և երբ զարմացմամբ զիս տե-սաւ, նախ ապահովեցաւ որ փորձանք մը չէ պատահած ինձ. յետոյ որոշ-մանս փոփոխման պատճառն ուղեց ի-մանաւ և Հիւանդ-ըլաւս է ըսի և ուրիշ սխիշ :

Սափայնի ինչ որ իրմէ (օտարէն)
պահեցի, դայն մեր առջե հանելէն
չեմ քաշուիր : Երբ կայարանը հասալ
երեկոյեան ժամը Տին, ծանօթ բարե-
կամս ուրիշ չորս հայրենակիցների
հետ զիս ընդունելով սկսանք գէպի
ստուն ուղեորիւ : Զարմանքս եկաւ որ
3-5 տարիներ ալս երկրում գտնուե-

լէ յետոյ, (կանոնաւոր փողոցի մը մէջ)
կանոնաւոր քալել մը չէինք ցոյց
տար : Երբեմն վեցս քով քովի մէկ
կարգ և երբեմն ալ մանր տղայների
պէս խառնիճադանճ խմբի ձև կառնե-
լինք . իսկ ձայներնին այնքան բարձր
էր որ եթէ փողոցու՛մ զտնուող կանո-
նաւոր հագուած և քալող երկսեռ
բազմութեան տեղ , քանի մը այծեր ,
կովեր և աւանակներ լինէին , պիտի
ըսէի . « Դ՛հ , ուր նախր կայ , նրանց
համար նախրճիների այ պէտք կայ » :

Այսպէս թէ այնպէս, հապիւ երեք փողոց անցած էինք հրք մեր խմբի մէջէն մէկին կըրտափորեայ եկեղեցւոյ վարժուէին մեզի հանդիպեցաւ Երբ Օրիորդ Ճօնսըն, ի շնորհս իւր հեղա- համայնը բնակութեան, Պրն. Չ. ի հետ քանի մը վայրկեան խօսքի բռն- նուեցաւ, ես և Պրն. Յ. արդէն մէկ կողմ՝ քաջութեամբ էինք: Պրն. Մ., որոյ փողոցատը օձիքէն վար ինկած և զըլ խարկն ալ մինչև արտեանունքին վրայ իջած էր, անքաղաքավարօրէն մօտե- ցաւ անոնց ու իր ակաաններէն դատ ուրիշ բան մը չկրցաւ ցուցնել: Պրն. Թ. որոյ գրպանը խնձորով այնքան լեցուած էր, որ արգէն հրք հատ ուտելը տեսայ (կոթէն զատ ուրիշ բան մը չհետեւեալ), և մինչ չորրորդը սկսաւ խոսնել, մօտեցաւ անոնց և « Ծօ՛ Չ., ի՞նչ կըստ » եղաւ իր ուղղակի հարցու- մը, տաանց նկատելու որ Օր. Ճօնսըն կը ի օտէր: Երբ Պրն. Մ.Ս. (որոյ վը- զի գոյնը կընար մրցիլ սևամօրթի մը վզի գոյնին հետ, միակ տարբերու- թիւնն այս լինելով, որ վերջնոյս փղը կընար մաքուր ըլլալ. իսկ Պրն. Մ. Ս. ինը սեցած էր ազոտէն, այսինքն գործարանի աղտէն ու ծուխէն որ չա- բաթէ մ'ի վեր լուացած չէր) եկաւ մեզի, խօսքն ինձ ուղղելով ըսաւ « Պրն. Ռ. Կոն, էտ էլը (Չ.) բան չի հասկնար չի՛, էտոր հասկցածը՝ զլուխը վար ու վեր օրկեւուն մէջն ա, որ Ե՛ս, սլըր ու Ե՛ս, սլըր ըսելա. հայի՛ր ա հա. յի՛ր, ի՛նչպէ՛ս (զլուխը) կօրկաւ Ծօ՛ թ. թ., տալբակին նայէ որ չի յնայ »

Վերջապէս երբ Պրն. Չ. Օրիորդ Ճօնսընը մեզի բերելու (ծանօթացը ներու) համար քայլ առաւ, մինչ մենք էլ գէպի անոնք շարժեցանք, սա տարբերութեամբ որ մինչ հս գլխար կըս շարժեցի, միւսները ո՛չ միայն իմ օրինակին չհետեւեցան, այլ Պրն. Մ. Ս. իր սեկալէքին համար լուցկի մը

զարկաւ, իրենը վառելէն յետոյ սկսաւ
ամենքիս էլ նուիրել, մէկմէկ հատ.

—«Պարոն, շնորհակալ եմ, ըսի,
այն ատեն պատուած կըլլաք մեզ, ե-
թէ ձեր ինն ալ նետէք իմ գրպան-
նիդ դնէք:

— Ինչո՞ւ, ի՞նչ կալ, խաղէն կանա-
նիմ, մակար էստեղաց (սիկալէն)
կանոնի՞մ, բաւ :

— Կուգեա՛նը արժատը թող կոկոր-
դուժէ ձիկ, տակա՛յն տիկնո՛յ մը առջի
ձխելը անքաղաքա՛վարու թիւն է, ի
բաց առեա՛ւ այս ինչ պայմանների կամ՝
պարագայնորի՛ ներքեւ:

— Հարի՛Ք, բանդ հայի՛ր, հոս Ա-
մերիկա ա, ի՛նչ տարբերութիւն կը-
նա : »

Երբ վերջապէս մէկ երկու խօսք
փոխանակեցինք Օր. Ճօնսընի հետ,
փափաք յայտնեց որ «ամեն հայեր ալ
դրն. Զ.ի օրինակին հետեւին, որով ոչ
միայն այս երկրի ղեկուղիւ այլ նաև առ.
վորոտքիւններուն էլ կընտելանան, և
ինքը իր կողմէն այս մասին իր կրցա.
ծը ընկելու միշտ պատշաճօտ պիտի ըլ-
լայ »

— Զեր գովելի զոհոգութիւնը լսե-
լու ուրախ եմ, ըսի, և կը յուսամ որ
ձեր փափաքներ կամաց կամաց պիտի
իրագործուին :

Իսկ, ինքնիրենս մտածեցի, թէ
փառք տուր Աստուծոյ որ ասոնցմէ
մէկ հատ մը ունիս :

Մինչ մեկմեկե կը բաժնուէինք,
 Պրն. Զ. ինէ զատ միակն եղաւ որ իր
 գլխարկը շարժեց և տեսնուեցաւ որ
 իր մազերը օրինաւոր երևնալու հա-
 մար այնքան օճառ կար մազերին յիշոյ,
 որ կարծես թէ կախի՞մո՞վ ծեփած էր,
 լիերջապէս, այսպէս թէ այնպէս տուն
 հասնէք:

Ոչ թէ գիրք մը գրելու ձեռնարկած եմ, որ մանրամասնութեանց մոռնամ իրենց ընդհանուր կենցաղի վրայ խօսելով, այլ ընդհակառակ գրելու կողմանէ այնքան ծոյլ եմ այս տաք օրեր որ միայն ճաշի սեղանին և ննջելու սինեակիս մասին կրած տպաւորութենէս զտա՝ ուրիշ բանի վրայ չպիտի խօսիմ՝ և այն էլ շատ կարճ:

Փայտէ սեղանը ծածկուած էր մօմ
չորով որոյ վրայ տասնեակէ աւելը
ծակ կար և իւրն ու աւելէն (որ շա-
րաթը անգամ մը էր պատահի) ե-
լած փոշին տոյնպէսի աղտ մը դշտա-
ցուցած էին սեղանին վրայ տեղ տեղ

որ կարծես թէ մէկ մէկ հատ կղզիներ
կը կազմէին. իսկ ամբողջութեամբ
մասը, պէտք է շնորհակալ ըլլամ
Tribuneի խմբագրութեան որ իր
թերթի մեծակալ երեսներով ծածկե-
լով զանոնք, զիս աղատած է խօսելէ
Երբ ամենքիս մէկ մէկ պնակ արուե-
ցաւ, դառաւ մը (որը լուսանալու հա-
մար բազմաթիւ ատին. կերելի թէ մի
այն հիւր ունեցած պահներին կը մաք-
րեն դայն.) Ըստ խնդրեցի և մինչ խը-
մելու էի, իբրեւ գիտութեամբ չուրդ
նակիս վրայ թափեցի. ստիպուեցայ
թաշկնաւոր սրբել ու ոչ թէ իրենց
սրբելով, որը նախ քան զգործա-
ծելը, պէտք էր 3 ժամ օճառէ ջրով
խաշել. կարգը եկաւ պատահաբա-
ղի, զգործներն և գանակներն (նստ-
աւած իմ). Ոսկէ ձեւակերպութեան
(formality) գաղափարը մէկդի դնե-
լով, խնդրեցի որ գործածուելէ ա-
ռաջ sapolition մաքրուին, և նմանա-
պէս էլ՝ սեղանը օճառով, որի աղտէ
խաւերին ալ չկարեցայ հանդուրժել.
Մինչ չորով մը կուգէին Արշակունի
սի կղզիները անոյտացնել, «եղ-
բարք, ըսի, այդ չ'ըր կուգէք աղտու-
տել թէ սեղանը»: Ականջս փափուկ
մը ընկաւ.

— «Ծօ, էս կարգացողներն ի՞նչ քի-
ւարի (փափուկ) են. անգամ մըն ալ
ատանկները մեր երեսը տեսնեն, թող
երկուք ըլլի »

— Այո՛, անգամ մըն ալ որ զիս
տեսնէք, զիս հերեմակոս կոչեցէք,
ըսի ինքնիրենս:

Այսպէս թէ այնպէս՝ ճաշը լմնցանք.
սակայն դարեւորը մէկտեղէն չի վեր-
ցաւ, մինչև որ ամենքն էլ՝ անշնորհք
անշնորհք մէկ մէկ կողմ՝ ընկան վեր-
ջապէս՝ Պրն. Զ. ջրով մտով արթն-
ցուցինք (այսինքն քիչ մը գինեթափ
ըրինք): «Ժամը առաւօտեան 3ն է,
աղաւթ, ըսի. անկիւն մը ցուցուր որ
աչքերս դոյնմա՛» Զիս սենեակ տա-
րաւ, ուր երեք անկողին այնքան կից
էին այդ փոքր սենեակում, որ երկու
անձ քով քովի չէին կրնար կայնիլ.
Քննարկներ խորտուած ուշադրու-
թիւնս դարձրեց զէպի աջ կողմս, ուր
երեք գլուխ տեսայ մի անկողնում.
Մինչ Պրն. Զ. ից խնդրեցի որ գէթ
իմ գլխուս մօտի պատահանը բանամ.
երկրորդ անկողնում պառկող ան-
պիտանը որ կարծես թէ աւելի արջ մը
էր քան թէ մարդ, երբ կողմը կը փո-
խէր, լսեց պատահանի գոցուելու
ձայնը. — «Ամա՛ն, ի՞նչ կընես, պառաց,
Զ.՝ է՛շ ես ի՞նչ եմ. այդ փանծիրան
ո՛ւր կը բանաս, ես 5 տարի ա որ ձը-
մեռ ամառ, ասանկ բան չեմ տեսն-
ւած ի՞նչ մախամ՝ ա, աս ի՞նչ մախամ.
մեկ պիտի չորցնեն՝ ի՞նչ պիտի ընես»
Երբ ստորհրամաններուն Պրն. Զ.
ալ հնազանդելու տրամադիր տեսայ,
այն ատեն ինձ էր մնար ուրիշ ոչինչ,
բայց եթէ ոչ ստակալի չարչարում
այդ որջի նեխեալ օդին մէջ. Հի
տեսապէս, միտքս դրի որ այդ գիշեր
չքնանամ (անկարելի եղաւ որ օթեան
մը երթալու թողութեան ինչը ստանա-
լի Պրն. Զ. ից). և երբ փորձեցի դուրս
ելլել սենեակէն, Պրն. Զ. թեմէս բռն
նեց. «Ի՞նչ կընես, ամա՛ն, ամենէն մա-

քուր անկողինը քեզի համար որոշած
ենք. բան չկայ. մենք տարին 12 ամիս
8 մարդ այս օտայի մէջ կը պառկինք
և օր մը գլուխին չէ ցուեր» ըսաւ.
Իսկ մինչ անկողնի վերմակը կը վեր-
ցնէր, այդ անկողինը այնքան ազ-
ատ էր որ ճանապարհի քաղաքա-
կան բանտարկուողներին անկողինն,
րին հետ կը մըցէր:

— Պրն. Զ., շնորհակալ եմ, և
այս գիշեր չեմ կրնար քնանալ, զի
քունս փախաւ արդէն և խոհանոցի
աթոռներէ մէկին վրայ կարգաւոր
գիշերը կը լուսցնեմ, ինչ ու յաճախ
ըրած եմ, ըսի:

— Աղէկ, աղէկ, թաք դուրս մի՛
երթար տա, հոն հանգստացիր, ըսաւ:
Բարեկամս (Պրն. Զ. ի) այցելելէս
երկու շաբաթ առաջ ծանօթացած
էի. Առաջին և վերջին այցելելէս ի
վեր, ալ տեսած չեմ զինքը. Ան-
շուշտ խնդակից էք ինձ հետ:

18/8/98 (Շարունակելի)
Զրքակօ Թ. Ա. Գ. Գ. Գ. Ա. Ա.

ԱԼ ՀԵՐԻՔ Է ԽԱՅՈՒՆԻՆԷՔ

Ժողովուրդ հայոց, վկայներու
պէտք չունիմ, դուք ամենքդ ձեր իւ-
րաքանչիւր հայրենիքի մէջ ախանա-
տես վկայներն եղած էք այս քանի
տարուան անցքերուն, թէ ի՞նչպէս
չարլաթաններ յեղափոխական քողին
տակ մեր միամիտ ժողովրդեան կեանք
ու ստացուածք չահագործեցին, ու
մանք «Հնչակ» անուան տակ, ոմանք
ալ «Դրօշակ»:

Մենք անդիտակցաբար հաւատք
ընծայեցինք իրենց սուտերուն և փո-
խարենը չարաչար սուտեցինք:

Իրաւ է որ ունեցանք հերոսներ.
բայց ի՞նչ օգուտ իրենց միամտաբար
հերոսութեանն... աւա՛ղ իրենց սուրբ
կեանքերն ալ վրայ տուինք. աստեք
ալ մեկ պէս խաբուեցան:

Պահ մը ինքնիրենիս լաւ մը խոր-
հրդածնք թէ արդեօք ունէի՞նք ոսկէ
պատրաստականութիւն կամ ոյժ, գէթ
գիմադրելու համար մեր թշնամուն.
Ակներ և ճամբարութիւն է որ մենք ոչ
թէ երկար ժամանակ, նոյն իսկ մէկ
ամիս ալ գիմադրելու ոյժ չունինք.
այն կեդրոններ որ ամենէն ուժով կար-
ծեցուցանէին մեզ, հիմա հասկցանք
որ գոյութիւն չունեցող երևակայա-
կան բաներ են եղեր. մեր շարլաթան-
ներ սուտ նամակներով և իրենց տգէտ
ու յիմար ազգասիրութիւններով մեզ
մատնանիլ կընէին աստեք, ըսելով.
«Գիտէ՛ք, 30 հազարէն աւելի հրացան
վասպուրական մտած է և անթիւ ու
անհամար փամփուշտներ այսպիսի և ա-
ւելի Մուշ, Բիթլիս, Սասուն և այլ
ամեն տեղ. մէկ խօսքով՝ ամբողջ Հա-
յաստան, Փոքր Հայք, Մեծ Հայք,
կ. պոլիս ղեկավար են երկրապարհներ
ամենաբարձր տեսակ հրացաններով.
ապա զինամիտի այն հրաշագործ նիւ-
թի ուսմանը ուղեցնէ քանի մը հատ
բաւական էին ամբողջ Պոլիսը մէկ եր-
կու վայրկենի մէջ մոխրակոյտ մը
դարձնելու. Գուք իւրաքանչիւրդ ձեր
չըջանի մէջ աշխատեցէ՛ք որչափ կարե-
լի է անձնուրաց տէնօրիստներ դըա-

նել, փող հաւաքել. սարսափ ազդե-
ցէ՛ք հարուստներուն, սուրբ գործին
համար փող է հարկաւոր, այդ յի-
մարնէր ո՛ր օրուան համար պահած
են իրենց ստակներ. տեսէ՛ք, 15 հա-
զար հրացան սահմանադրու յայ ինչ
տեղ կը սպասէ, փոխադրութեան հա-
մար ստակի պէտք կայ. արտասահ-
մանի մէջ ահագին գումարներ կան
դրուած մեր տրամադրութեան տակ,
բայց դուք ձեր չափով ու կարողու-
թիւնով մասնակցեցէ՛ք սուրբ գործին,
այդ մասնիչ լրտես հարուստներուն
վրայ տեսողութեան փորձեր ըրէ՛ք,
եթէ չեն համաձայն ձեր գաղափար-
ներուն » Իբր այն թէ խելահաս ու
փորձառու մարդեր, ոսկէ դասակար-
կէ, բոլոր լրտես, մասնիչ, ազդատ
եացներ են և բացի իրենցմէ, ազգի
համար մտածող մէկը չկայ, պէտք է
իրենց հպատակեցնել. և քանի քանի
անմեղներ հազար անգամ իրենցմէ
բարձր, դարգացեալ ու հասուն գա-
ղափարներով նահատակուեցան իրենց
ընկերներու ձեռքով:

Հարկ չեմ տեսներ երկարել հոս,
այլ միայն զգուշացնել սիրելի ազգա-
կիցներս որ այդ պոռոտախօսներէն և
իմաստակ խաբարայներէն հեռու կե-
նան. ես իմ ամբողջ կարողութիւնս և
ազգեցութիւնս որ ունէի իմ շրջանիս
մէջ, բոլորը վրայ տուի, երբեմն իբրեւ
«Հնչակ» ի ներկայացուցիչ և յետոյ
«Դրօշակ» ի ներկայացուցիչ. բոլոր ի
րենց գործ աւանդներուն տեղեակ այ-
ժմ, իրենց նամակներով միամտորէն
խաբուած էի, հոգեով ու մարմնով մէջ
մտայ և թէ ի՞նչ գործեր տեսայ, ա-
տոնց վկայ են Բիթլիլի, Մուշ, Վանի
և Սասնոյ ժողովուրդը. բայց տեսայ
ամեն ինչ և կատարեալ համոզուեցայ
որ բուն կեդրոն կարծուածներ մեր
ազգի վնասակար և տարին գործիք
դարձած գործիչներ են եղեր:

Աւելի խնդրոյն խորը թափանցելու
համար, արտասահման ելայ, Ռուսաս-
տան, ինչպէս մեզ եկած նամակներով
կը յուսադրէին, պատրաստականու-
թեանց կեդրոնը. Ցաւօք սրտի այն-
տեղ ալ այնպիսի բաներ տեսայ և լը-
սեցի որ սարսուռ ազդեցին ինձի.
Կովկասի մէջ այդ դաւարկապարտներ
բաւական քանակութեամբ ստակ կը
հաւաքէին տակաւին միամիտներէն.
Իսկ խանաձորէն եկող խեղճ հերոսներ
Թիֆլիզի ու շրջակայից մէջ սովորուկ
կը մեռնէին. թէ ո՛ւր կը ժողովուրդէին
հաւաքուած ստակներն այդ կեդրո-
նակներու կողմէն, դա պարզ հա-
շիւ տալու չափ հեշտ է, գուարճու-
թեանց, արբեցութեանց և այլ... տե-
ղեր:

Սիրելի ազգայիններս, բացառու-
թիւնները յարգողներէն եմ. բայց
այս հաստատ գիտցէ՛ք որ արտասահ-
մանի գործիչներու պոռոտախօսու-
թեանց վրայ յայտ դնելը յիմարու-
թիւն է. գնացէ՛ք իւրաքանչիւրդ ձեր
շրջանի մէջ 150,000ով տուած զոհեր.
նոս մէջ վնասուեցէ՛ք թէ քանի՞ հատ
օտար երկրացի գործիչներ կային, ո՛ր
տեղ տեսանք իրենց անձնագրօճութիւն.
մենք էինք գործող, մենք էինք մեր
արիւն թափող, մենք էին ստակ տը-

ւող, մեր թշուառութիւններ հոգա-
ցող. իսկ յիշեալ պոռոտախօսներ մեր
վրայ լոկ բռնապետներ էին. այն յան-
գուցն անձ որ համարձակէր իրենց
մէկ սխալը ներկայացունել, սոսկալի
մահուան կը դատապարտուէր, վնա-
սակար, մասնիչ և այլ անուններու
տակ (խօսքս այն քանի մը ճշմարիտ
մատեններու ու լրտեսներու մահուան
համար չէ):

Հերիք ալ, հերիք է, սիրելի ազ-
գայիններս, խաբուելը չարլաթան-
ներէն. սփաթիլէ՛ք, գործիչներ մեր
ոյժերով, գործիչներ այնպէս որպէս
մենք կարող ենք. Զափնք մեր ոյ-
ժեր, հեռատես ըլլանք, ո՛չ անտար-
բեր և ո՛չ ալ գլխադրու. զգուշա-
նանք ցնորամիտ ըլլալէ. ընտրենք
գործիչներ մեր մէջէն, մեր բարե-
խիղճ, փորձառու և հասկացող անձ-
նաւորութիւններէ որ նք ծանօթ են
մայր հայրենիքի վիճակին և մեզ չըր-
ջապատող վայրագ թիւրք և քիւրտ
խուժանի բնաւորութեան և այն ժա-
մանակ գիմադրութեան փորձը ցոյց
տանք երբ Հայաստանի մէջ մեր ներ-
քին ոյժ ունենալուն հաստատ փաստ
ենք և հանգամանքները մեզ կա-
ռայնորդեն այդ ընկալ:

Շաւարշ Ռաւոնի

ԿՈՎԿԱՍԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լսում ենք, որ կառավարական
գաղութներին տեսչութիւնը մտադիր է
սեպտեմբերից վերաբացել Թիֆլի-
սում հայոց մի քանի «եկեղեցական-
ծխական» գաղութները կը բացվեն այն
փակված ուսումնարանները, որոնք
նիւթագէտ ապահոված են, ինչպէս
Յովնանեան, Գալիանեան և Թանդոյ-
եան գաղութները, մի գաղութ հաւա-
քաբում, զույգէ նաեւ Նորաշենի և Ս.
Նշանի գաղութները: Լուր կայ, որ
Յովնանեան գաղութը, որ մեծ եկա-
ւուտ ունի, կը մնայ ոչ թէ երկրաս-
եան տարրական դպրոց, այլ կը վե-
րածվի աւելի մեծ դպրոցի: Դասա-
տուներին պէտք է նշանակի կառա-
վարական գաղութներին վարչութիւնը:

— Օգոստոսի 25ին (6 սեպտ.) Բա-
թում քաղաքը տեսնեց ուսուց տի-
րապետութեան տակ ընկնելու քսան.
հինգամեակը. ինչպէս յայտնի է,
1878 թի օգոստոսի 25ին, ուսուց
գործը մտաւ Բաթում և դրանց այդ
քաղաքը: Այդ առիթով տեղական
ուսու լրագրերը մի քանի տեղեկու-
թիւններ է հաղորդում Բաթումի
պատմական անցեալի մասին, որից
բերում ենք հետեւեալը. — Այժմեան
Բաթումի տեղում, հոմեական կայս-
րութեան ժամանակ, Բաթում անու-
նով մի քաղաք կար, որից և առաջ է
եկել Բաթում անունը. յայտնի հետ-
տօր Դեմոսթէնը, որ ապրեց Վերտո-
սից առաջ 450-413 թ., այդ քաղա-
քից էր. Քրիստոսի 70 թից՝ Բա-
թումը պատկանում էր հոմայեցիներ-
ին. ապա նա յաջորդաբար անցաւ
վրայ Թագաւոր վախտանգին, նրա-
նից հալերին, նորից վրայցիներին,
մինչև որ 15րդ դարում օսմանցիներին
ձեռքէն անցաւ: Երեք հարիւր տարի

գա-
մեր
ան-
նեց
կալի
նա-
բու
րիտ
ան

աղ-
ան-
մեր
պէս
ոյ-
ար-
շա-
նեք
որեւ
նե՛
ն
22-
րտ
ժա-
ցոյց
ներ-
տա՛հ
կա-
ունի

կան
եր է
ֆիւ-
լան-
այն
անք
ուէս
ուդոյ-
ուա-
ա Ս.
որ
նկա-
բաս-
ու փե-
սաս-
ունա-
ունը
Քա-
աին-
սան-
է,
սայ
այդ
սկան
կու-
ունի
որից
ման
այս-
նուն-
ալ է
հաե-
ստու-
սղա-
Քա-
ինե-
նցաւ
նրա-
րին,
ներին
արքին

սամանցիներին ձեռքին մնալուց յետոյ
առաւ թիւրքական պատերազմի վեր-
ջում: Բերլինի կոնգրէսի 58րդ յօդ-
ուածի հիման վրայ, Քաթոլիկ միաց
առաններին ձեռքում: Բաթումի բնա-
կիչներին թիւը 1807ին 2,000 էր.
1867ին 4,970. 1878ին 2,000, իսկ
այժմ քաղաքի բնակիչներին թիւը
30,000 է:

(Մշակ)

ՍԻՈՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՈՐ

Արմենիայի ընթերցողներին յայտնի է
որ անցած տարի Հրեայները մի քանի տե-
րին կազմեցին Սիւնակահայեր աշուհով
որի նպատակն է հրէական ազգութիւնը
պահպանել և անոր հայրենիքի վերա-
կանգնանքը աշխատել: Իր ընդարձակ ծը-
րագրի մասին տեղեկութիւններ տուած
ենք այն ժամանակ:

Այս տարի Սիւնական հաճախողի եր
կորդը յիստն եղաւ օգոստոս 29ին Զուի-
ցերիայի Պալ քաղաքին մէջ. Տօքթէօր
Հէրզլի նախագահութեամբ:

Հրէական բազմութիւն հասարակութիւն-
ներէ և նշանաւոր Հրեայներէ ելած չը
նորհաւորութեան նամակներին և հեռա-
գիրներին ընթերցողներն յետոյ, նախա-
գահը ժողովի կարծիքը հարցուց Տ. Պէր-
նար Լազարի մէկ առաջարկին վրայ որ
մի ֆորսանքէն լեզուով թարգմանել հա-
մաժողովին րոշոր հրատարակութիւններն
ու պաշտօնական գրութիւնները: Այս
առաջարկ միաձայնութեամբ ընդունուե-
ցաւ. այսու ամենայնիւ սովոր տուաւ
որ մի քանի քանի ելաւ և մաքուր նոր
երրայեցեցեցով մը փաստարանեց թէ հա-
մաժողովին մէջ պէտք է գործածել եր-
րայական լեզուն որ կը ցոյց թէ յաճախ
չլսեք առեւտրականներէ լեզուն: Արդարեւ
հրեայներին մեծամասնութիւնը արժանե-
րէն կամ ինչպէս կրտսեր թշուար արժա-
ներէն խօսելուն համար, համաժողովին
անդամներին մեծապէս մասը արժանեցին
լեզուով կատարելութեան: Մի կարճ վի-
ճարանութիւնէ յետոյ, համաժողովն այս
առաջարկն ալ ընդունեց:

Տ. Աշխենացի կարգաց ընդհանուր զե-
նեկեցութեան նկատմամբ Մուրադիֆ
կոմսի հանած շրջաբերակներ: Այդ լուր
ընդունուեցաւ բոլոր ունեկեցիներին ծա-
փահարութիւններովը:

Նոյն նախ ամենէն նշանաւոր գործն
եղաւ Ուուսիայի Գիւլի քաղաքի համալսա-
րանի դասախօս (բոսնետօր) Տօքթէօր
Մանտէլսթամի բանաստեղծութիւնը սիւ-
նական շարժման ծրագրին վրայ: Տօքթ.
Մանտէլսթամ հրեայ ժողովուրդը կը նը-
կատէ իրեն հիւանդ կազմուածք մը: Ու-
մանք իրեն դարձան կառավարիկն ուրիշ-
ներին հետ ձուլուիլը կամ կրօնափոխու-
թիւնը: Ինք համակարգիք չէ ուրիշներին
հետ ձուլուելուն: Մէկիկ մէկիկ կը թուէ
այն կապին որ Հրեայներն իրար հետ կը
կապեն, Հրեայ ժողովուրդն իրենց ընդ-
հանուրին յատուկ կրօնք մը և լեզու մը
ունեն որ մի քանի հարիւր հազարաւորն ու-
րայէլացիներ կը գրեն կամ կը խօսին (նոր
երրայական լեզուն): Իրենց ընդհանուրին
վտարուիլն ու աքսորուիլն ալ միտքեան
հզօր կապ մը կը լինի հրեայ ազգի ցիրե-
ցան թափառական անհասանելի միջև:
Ոչ ոք կը տարակուսի այն պատմական
կապերին վրայ որ հրեայ ազգն ունի և
այն առաւելագոյններին վրայ որ իրենց ցիր
և ցան գաղթութեան ի վեր 2000 տարի
է որ կը կրեն ազգովին: Վերջապէս Հըր-
եայներն ամենքն ալ իրենց ընդհանուր-
կան մի յոյս ունին որ իրենց ազգային
գիտակցութիւնը պահպանած է իրենց
պատմութեան ամբողջ ընթացքին մէջ և
այդ յոյսի մէկ կենդանի արտայայտու-
թիւնն է սիւնակահայութեան գաղափարը:
(Նախաւանկէն)

ԹԻԻՐԵԻՍԻ ԵՒ ԵՒՍՏԱՆԿԱՆ ՎԵՃԿԸ

(Շար. 14րդ բուճե եւ վերջ)

Գաղով պաշտօնանկ եղած նախարարին,
ամենքն ալ կը ցաւին իր պաշտօնանկու-
թեան վրայ և կը յարգեն զինք: Արդա-
րեւ միւշիւր (մարաշախտ) Հիւսէյին Թէփ-
ֆիզ փաշան պարիէլտ մարդ մ'է բառին
ամբողջ նշանակութեամբ և այս ալ հա-
տարի գովեստ մը չէ Թիւրքիայի մէջ
բարձր պաշտօնատիրի մը համար: Երկու
աւգամ ելլաւ տակաւն նախարար եղած և
երկու անգամին ալ պաշտօնի կործանա-
րար քաջահայրներին գիւմարել ուզե-
լուն համար կուտի բռնուած և հեռա-
ցած է: 1881ին հրաժարման պատճառ-
ները յիշատակութեան արժանի են որով
հետեւ յոյսովին պարզ կերպով ցոյց կու-
աան թէ ի նշեր կանչելին Թիւրքիայի մէջ:
Սուլթանը ապագայեր էր ձիւր ցնել ու-
րոյց արժէքը կը հասնէր 16 հազար օս-
մանեան ոսկիի պատակաւելի գումարին և
եղև տակաւն նախարար Թէփֆիզ փաշան
որ այն ժամանակ դեռ զօրաբանին զօ-
րապետի աստիճան ունէր, հրաման ստա-
ցեր էր որ այդ չնչին գումար վճարէ
գանձին: Նախարարը մերժած էր, սա
առարկութեան վրայ յետոյ թէ մալիէն
պատրաստ ստակ չունի. բացի այն ստա-
կէն որ մեծ գումարութիւններով հաւա-
քած և մէկ կողմ դրած է, քաղաքային
և վիճակական պաշտօնատիրներին որ-
երեքին և այլոցին թոշակները վճարե-
լու համար: Պարտաւէն նորէն հրաման
եկաւ 16,000 ոսկին վճարելու: Նորէն
Թէփֆիզ փաշան յարմար թէ չկրնար
վճարուիլ: Ատոր վրայ հարկ եղաւ որ
սուլթանի առաջին թիկնապաշտ ինք ան-
ձամբ և ընէ գայ ելմտական պաշտօնա-
տուը որ սուլթանի հրամանը գործա-
դրել տալով տակներն առաւ: Երկու օր
յետոյ երբ հանձնեց իր անձնակազմը ե-
կան մալիէն իրենց հեռանալով թոշակն
ստանալու համար, սնտուկը գոց դառն
և իրենց ազգաբարձուեցաւ որ այս եռամ
սեւի թոշակները չպիտի վճարուին:
Իայց հանձնեց զո՞ն չեղան այդ պա-
տասխանով և իրենց առեւելքի վճարուի-
լը պահանջեցին, զիւստատուներէն ներս
խուժեցին, ուղեցին ծեծել մուհամադի-
նին (հաշուակալ), միւսքալարը (նախա-
րարի խորհրդական) և ապառնացին նոյն
խակ ելմտական նախարարին: Պէտք եղաւ
պահանջը զօրքերը օգնութեան կանչել
այս կանաչի ապստամբութեան առջև
ստեղծու համար: Թէփֆիզ փաշա նոյն
օր իր հրաժարական դրեց պալատը:

Մինչև 1890, Թէփֆիզ փաշա գրէթէ
չնորհազուրկ վրձակի մը մէջ ինկած էր:
Այդ միջոցին մարաշախտի (միւշիւր) աս-
տիճանին բարձրացաւ և հանրային շինու-
թիւններին նախարար նշանակուեցաւ Ճէ-
ւատ փաշայի նախագահութեամբ կազմը-
ւած նախարարութեան մէջ: Բարեկոր-
դութեան հարմարութեամբ իրաւունքի հրատա-
րակուած ժամանակը — որ իր նախորդ
Հաթթի-Նիւրիֆներին և Հաթթի-Նիւրի-
յուլներին պէս ապարդիւն մնացած է —
Թէփֆիզ փաշա Հաշուակալութեան բար-
ձրը Ատեալին նախագահ նշանակուեցաւ
գանդի Թիւրքիայի մէջ առաջնակարգ
հաշուապետի արժանաւոր համբաւը կը
վայելէ: Անցած տարի այդ պաշտօն թող-
լով ելլաւ տակաւն նախարար նշանակուած
էր յատկապէս անո՛ւ համար որ մալիէն
գործողութիւններին մէջ կարգ ու կանոն
մտցունէ: Ուզեց մտցունել և ահա ատոր
համար պաշտօնանկ եղաւ:

ԿՐԷՏԷ

Գլանտիւսէն հարդարա՛ն և՛ն հետեւ
եաղնիքը սեպտ. 17ին.
Երէկ զիշեք Ճէւատ փաշայի թիկն

Նապահանջներէն մէկը իմացուց որ կարեւոր
բաներ պիտի հաղորդէ Նոէլ ծովակա-
լին: Չողենաւն եկաւ և տեղեկութիւն
տուաւ ծովակալին թէ այն 39 տուներ
ուրիշ զէնք պարպած էին Անգլիացի
ներին վրայ, քանդուած են, թէ 43
յանցաւորներ ձերբակալուած են և
սուլթանի խնդրանքին համաձայն գետ-
պանները համաձայնած են որ միջազ-
գային զինելի յանձնաժողով մը դատէ
ատոնք: Այդ որոշում, որ կը հակա-
ռակի Նոէլ ծովակալի կորուկ հա-
մաններին, կրնայ գոնաւորացունել
զէնքնկեցութեան գործը որոշիման
մահմէտականները տեսնելով թէ իրենց
կուսակցութիւնն ազգեցութիւն ունի,
գոնաւորութիւններ պիտի հանեն հա-
ղանդելու համար: Այստեղ շատեր կը
խորհին թէ անգլիական կառավարու-
թիւնը լուրջութեամբ պիտի կլլէ՞ միթէ
իր դրօշակի եղած անարդանքը՝ աւա-
րառութիւններին, հրձիգութիւններին
և քրիստոնեայիներին կոտորածի խնդրին
մէջ որ արդարեւ միջազգային նկարա-
գիր մը ունի:

Երէկ յանձնուած 43 յանցաւոր-
ներէն զատ, 7 հատ ալ շուտով պիտի
յանձնուին ծովակալ Նոէլին: Երէկ
յանձնուածները «Օկրաթին» շոյե-
նաւով բերուած էին որոնք Նոէլ ծու-
վակալը բաժնեց և պահել տուաւ զա-
նազան մարտանաւներին մէջ: Ծովա-
կալը մահմէտականներին զէնքնկեցու-
թեան համար իր բերանացի առաջարկ
գրով ալ նորոգեց:

— Մահմէտական ժողովրդի զե-
նքնկեցութիւնը պահանջելու համար
Նոէլ ծովակալի դրաւոր ազգաբարձու-
թիւնը երէկ կէսօրէն յետոյ յանձնը-
ւեցաւ Լաճէմ փաշային: Այդ ծանու-
ցագրի գալը գաղանի պահուած էր
մահմէտական ժողովրդէն, մինչև այս
առաւօտ ժամը 9: Լաճէմ փաշա զըր-
կեց զայն կրէտէի ընդհանուր կառա-
վարի Ճէւատ փաշային և անկէ հրա-
հանգի կը սպասէ:

Այսպէս, թէ և մահմէտական ժողո-
վուրդը հանդարտ կեցած է հիմա,
անգլիացի ծովակալի պահանջին ինչ
հետեանք ունենալը կախուած է Բե-
րուսէն գալիք հրահանգներէն: Նոէլ
ծովակալն իմացուց ֆրանսական և ի-
տալական զօրքերի հրամանատարին
թէ որովհետեւ ժողովուրդը հանդար-
տած է և բաւական թուով անգլիացի
զօրքեր ալ կը գտնուին հիւս իր հը-
րամանի տակ, ա՛լ հարկ չմնար ու-
րիշ տէրութիւններին մարտանաւնե-
րին և զօրքերին Գանաթի մնալուն:
Հետեապէս ատոնք ամսին 19ին (եր-
կուշաբթի օր) պիտի մեկնին երթան
Սուստի ծովածոցը:

Գանեա, 17 սեպտ.

Ֆրանսական «Պուլէ» զօհաւորը
հոս հասաւ. բայց ծովը սաստիկ ալե-
կածեալ լինելուն զօրքերը չկրցան յա-
մաք իջնել. այսու ամենայ իւ իր ներ-
կայութիւնն ալ լաւ տպաւորութիւն
մ'ունեցաւ մահմէտականներին վրայ
որոնք կերելի թէ համազօր են որ
պէտք է տեղեկներին հանդարտ կենան:
Գանաթի, 19 սեպտ.
Լաճէմ փաշան ծանուցումներ փակ
ցունել և մահմէտականները տալով յայ

տարտեց թէ սուլթանի հրամանին
համաձայն զէնքերը պէտք է յանձ-
նուին յատուկ յանձնաժողովի մը: Ար-
դէն սկսած է ժողովուրդը յանձնել
իր զէնքեր: Ոչ մի միջադէպ չէ պա-
տահած:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Նախարարուպետ Տ. Պրիստի և նա-
խարարութեան անդամների մեծա-
մասնութիւնը Տրէյֆիւսի դատը վե-
րաքննութեան ենթարկելու կողմը լի-
նենուն համար, պատերազմական նա-
խարար Ջիւրէնտէն զօրավարը իր
հրաժարական տուաւ, առարկելով թէ
զնդապետ Հանրիի գէպը չկրնար
բաւական պատճառ մը համարուիլ
վերաքննութեան համար և թէ ինք
իր պաշտօնի գլուխ անցածին պէս
մանրամասնօրէն ուսումնասիրած է
Տրէյֆիւսի դատապարտութեան տե-
ղեկագիրը և խորապէս համոզուած է
անոր յանցաւոր լինելուն:

Հանրային շինութիւնների նախա-
րար Տ. Թիւրքի օր վերաքննութեան
հակառակողներէն էր, նոյնպէս հրա-
ժարական տուաւ նախարարութեան
Միացողները, մեծ մասով դատական
նախարար Տ. Սարէնի համակարծիք,
որոշեցին օրէնքին համաձայն գիւմու-
անել դատական պաշտօնատան մէջ
յատկապէս կազմուելիք յանձնաժո-
ղովին և անոր խորհուրդն ալ առնել:
վերաքննութեան պահանջը չնշանա-
կեր անպատճառ թէ Տրէյֆիւս անմեղ
կերի, այլ դատական օրինական ձե-
ւակերպութիւններին մէջ թերութիւն-
ներ եղած կրնան լինել:

Պատերազմական նախարար ընտ-
րուեցաւ զօրավար Շանուան որ վե-
րաքննութեան որոշումը տրուելէն յե-
տոյ նախարարութեան անդամակցած
լինելով, այդ որոշման համար ինք
պատասխանատու չնկատուիր: Տ. Թիւր-
քի ալ յաջորդեց Տ. կոտէն, ծերա-
կուտի անդամ:

ԱՆՍՏՐԻԱԻ ԿԱՅՐՈՒՀԻՒ
ՍՊԱՆՆՈՒԻԼԸ

Ինչպէս նախորդ թուով հրատա-
րակած էինք, Էլիզապէթ կայսրուհին
թաղման հանգէսը շաբաթօր կատար-
ուեցաւ մեծ շքով: Ամբողջ վիէննա
քաղաքը պատկառելի և սրտայայտու-
գի մը տեսարանը կը ներկայացունէր:
Կրօնական արարողութեան որ կա-
տարուեցաւ Քաթոլիկների եկեղեցիին
մէջ, ներկայ կը գտնուէին Ամանիաի
վիլհելմ կայսրը (որ նոյն առաւօտ
յատկապէս վիէննա գացած էր և ե-
րեկոյեան ժամ 9ին մեկնեցաւ անկէ),
Պաուլի Երաի խնամակալ իշխանը, Սաք-
սոնիաի, Ռուսիայի, Սերպիայի թա-
ղաւորները, Իտալիայի գահաժառանգ-
իշխանը, Ռուսիայի Ալեքսի մեծ-դուք-
սը կայն կայն: Ֆրանց Եղեմի կայս-
րը շատ յուզուած էր. թէ և շատ կը
շահար զսպել իր յուզում, բայց եր-
բեմ երբեմ կը պոսթիկային իր սըր-
տալուխ հառաչանքներ ու հեծկուեք-
ներ: Կայսրուհին մարմինը եկեղեցիին

գերեզմանին աւանդուելէն յետոյ, վերհեղձ կայսրը Յրանց Եղեֆ կայս-
րին հետ միեւնոյն կառքը նստելով վե-
րադարձան Հոֆպուրկի պալատը:

ԱՐՏԱՍՏԱՄԱՆ ԼՅՈՒՆՏ

Հայրենիք վերադարձող Սպանիա-
ցի զօրքերին վիճիօ նաւահանգիստն
եկեղեցի մամանակ, տեղացիները մի-
ջոյց ըրին կառավարութեան դէմ, այդ-
քորքերին խեղճուկակ վիճակի մէջ
դառնուելուն պատճառ համարելով կա-
ռավարութիւնը: Քարկոնեցի զօրա-
վար Թօրալի տունը որ Սանթիակոի
անձնատուր լինելուն ստորագրած էր,
խռովութիւնը մինչև երեկոյ տեսցւ
և հազիւ կարելի եղաւ հանդարտեցու-
նել:

— «Անգլիկեցի պատական արշաւան-
քը» վերնադրին տակ Արմենիայի վեր-
ջընթեր թուով հրատարակած էինք
թէ ֆրանսական մի արշաւախումբ,
հաւանորէն Մարշան սպայի հրամա-
նատարութեան տակ դառնումը, Ֆա-
չոտան գրաւեր է, Տէրվիները վա-
նելով անկէ և ֆրանսական դրօշակը
պարզելով: Ոմանք կը գրեն թէ այդ
Ֆրանսացիներ 10 հազի են եղեր, 100
Սէնէկալցի սևամորթներ իրենց հրա-
մանի տակ ունենալով: Կ.պօլսէն Լոն-
տոնի «Տէյլի Մէյլ»-ին տրուած մի հե-
ռագիր ալ կըսէ թէ 10,000 հազէչ-
ներ, բայց Մաքսիմի հրամանատա-
րութեան տակ, ընկերացած են եղեր
Մարշանի արշաւախումբին: Գահիրէն
տրուած հեռագիրներ ալ կիմացւ
են որ մի քանի հազար անգլիկեցի պ-
տական զօրքեր Ֆաչոտի վրայ զըր-
կուած են, Ֆրանսացիներին ձեռքէն
զայն առնելու համար և թէ ֆրանսա-
կան կառավարութիւնը խաղաղասի-
րական ոգով յայտարարեր է եղեր
անգլիական կառավարութեան թէ
Մարշանի արշաւախումբը պաշտօնա-
կան հանգամանք չունի կայն:

Այդ ամենը ստուգութեան կը կա-
րօտին դեռ քանի որ Ֆաչոտի հետ
հեռագրական հաղորդակցութիւն չը
կայ և ճանրորդներէ լսուած այլ ընդ-
այլոյ լուրեր են տարածուածները:
Նոյն իսկ Մարշան սպայի Ֆաչոտա
զանուիրն ալ հաստատուած չէ դեռ
պաշտօնագրէս:

— Ընդհանուր զէնքակցութեան
համար Ռուսիայի Չարի հանած շրջա-
քերականին պատասխանած են իտա-
լիա, Սլովանիա և Աւստրիա համիմաստ
կերպով, կընդունին համաժողովի մը
գումարումը, բայց մանրամասնու-
թիւններ չեն մտնել իրենց պատաս-
խանագրի մէջ: միայն թէ երկիրների
ներկայ վիճակը պահպանել անհրա-
ժեշտ կը համարին (Ակնարկութիւն
Սլովա Խօրէնք):

Հռովմի Պապն ալ Պրուսիայի իր նը-
ւիրակի միջոցով խնայուցած է Պէլ-
ժիական կառավարութեան որ ինք ալ
կընդունի ժամանկցիլ համաժողովին:
ասկէ կը հետևեցուն թէ Համաժողո-
վը Պրուսիայի մէջ պիտի դուժարուի:

— Հռովմի պաշտօնական շրջանակ-

ներին մէջ մեծ նշանակութիւն կը տըր-
ուի այժմ վերհեղձ կայսրին և Ում-
պէրթօ թագաւորին զինեակի մէջ
ունենալիք տեսակցութեան իտալիայի
նախարարապետ Բէլուքս զօրավա-
րը և արտաքին գործերի նախարար
Քանէվարօ ծովակալը թագաւորին
հետ մէկտեղ զինեակի պիտի երթան:
Վերհեղձ կայսրին հետ մէկտեղ հոն
պիտի գայ նաև Տ. տը Պիլուպի կըսուի
թէ երկարօրէն պիտի խորհրդակցին
զէնքակցութեան խնդրին և անիշխա-
նականներին դէմ լինելիք կարգադ-
րութիւններ խնդրին վրայ:

ԵՄԱՆՈՒՅՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՐԻՐԱՄԵԱՅ (1794-1894)
ՅՈՐԴԱՆԻ ԳՈՅԿԵՐԸ

Հայ ազգին մէջ լրագրի սկզբնաւո-
րութեան դարադարձին առթով 1894
թուականին հրատարակուած այս միա-
ծալ գիրքով և լուսատիպ (phototypi-
que) չափը պատկերի մեծութիւնն է
50x35 հարիւրորդամէթը և սպւռած
է 70x45 հարիւրորդամէթը քարտո-
նի (carton) վրայ այլ և այլ բնագրով:
Միջոցը գրուած է հայ լրագրու-
թեան հիմնադրին, Տ. Յարութիւն
Քէնի. Շմառնեանի, պատկերը և բո-
լորտիքը՝ 1894ին հայերէն լեզուով
հրատարակուող բոլոր լրագիրները,
անոնց գրէթէ ամենքի խմբագրապետ-
ներ ի պատկերներովը:

Գրին է 4 Քրանք, ճանապարհա-
ծախքը մէկտեղ հաշուած. իսկ Պարս-
կաստանի հուսար 2 ֆրանք և 50
սանթիմ:

Գրախմբեալուն * * Գ. — Պատմու-
թիւն Հայ լրագրութեան իսկզբանէ
մինչև մեր ժամանակը. Հատոր Ա.
1794-1860: Մէկ լուսատիպ պատկե-
րով: Գրին է, ճանապարհածախքովը
մէկտեղ, 2 ֆր. և 50 սանթիմ:

Լեռնագրեալ թէ՛ պատկերը և թէ՛
գիրքը կարելի է ստանալ Արմենիայի
խմբագրատունէն, արժէքը կանխիկ
զրկելով:

ԳՐԱԿԱՆ Ա.ԶԴ

Ոմանք իրենց հեղինակած կամ
հրատարակած գիրքերէն կը զրկեն
մեզ, Արմենիայի խմբագրատան մէջ
ծախուելու համար: Որպէս զի թէ՛
իրենք աւելորդ նեղութիւն կրած չի-
նին զրկելու համար և թէ՛ մենք ալ
ոեւէ պատասխան մը իրենց գրելու
համար, այդպիսի փափաք ունեցողնե-
րի ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք
հետեւեալ տղերքին վրայ:

Նոր գիրք մը հրատարակողը նախ
2 օրինակ անկէ պէտք է զրկէ մեզ,
անոր հրատարակութիւնը լրագրա-
կան սովորութեան համաժամ ծանու-
ցուելու համար Արմենիայի մէջ «Նոր
հրատարակութիւններ» վերնագրին
տակ: Իսկ եթէ կուզէ նաեւ որ նոյն
գրքէն ծախու գտնուի Արմենիայի
խմբագրատան մէջ, պէտք է որ մա-
նաւոր նամակով մը խմբուին մեզ իր
պայմաններ և մեր հաճութիւն ստա-

նալէ յետոյ զրկէ մեզ մօտ ծախուելու
համար: Կը խնդրենք որ ոչ ոք չկան-
խէ մեզ այդպիսի գրավաճառական
յանձնարարութիւն անել, առանց մեր
հաւանութիւն ստացած լինելու: Հակա-
ռակ պարագայի մէջ, իրենց զրկածի
համար ոեւէ պատասխան տալու պար-
տաւոր չենք համարեր մեզ:

Մեզ յայտնուելիք պայմաններն
են:

1. Գրքին գինը քանի՞ է Մար-
սէյլի մէջ ծախուելու համար: Եւ որով-
հետեւ ընդհանրապէս Մարսէյլէն
դուրս զանազան տեղերէ գնել կու-
զուին այդ գիրքեր, հարկ կը լինի
Մարսէյլի համար նշանակուած գնին
վրայ աւելցուել նաեւ փոստի ծախ-
քը:

2. Ի՞նչ զեղչ կը լինի խմբագրու-
թեան համար եթէ կանխավճարով
ուզենք գնել. և ի՞նչ զեղչ կը լինի ե-
թէ յանձնարարութեամբ միայն ըն-
դունիլ ուզենք (այսինքն ծախուածին
միայն ստակը տալու, իսկ չծախուածը
իր տիրով վերադարձնելու պայմանով,
փոստի ծախքերը տիրով հաշուին ան-
ցնելով):

ԾԱԽՈՒ ԳԻՐԳՆԵՐ

Արմենիայի խմբագրատան մէջ
ծախուելու գտնուին հետեւեալ գիր-
քերը որոնց առջեւ նշանակուած գի-
ներին մէջ հաշուուած է նաև զրկե-
լու փոստի ծախքը:

Ծրարները ապահովագրուած
(recommande-registree) ստանալ ու-
ղղները պէտք է որ ամեն մէկ ծրա-
րի (մինչև 2 քիլօ) համար 25 սանթիմ
ապահովագրութեան ծախքը վճարեն:

— ԳԻՏԱՆԻ ԳԻՏԵԼԻԳՆԵՐ.
(Ծախուալէս պատրաստուած Ամերի-
կայի Միացեալ Նահանգաց Հայ գաղ-
թականներուն կեանքի, ժամանակի և
գրամի ինայողութիւն ընել տալու
հարկ եղած գիրութիւններն ընծա-
յելու համար): Աշխատասիրեաց
Պետրոս Ռ. Թորոսեան. Տպագր-
ելու Եւրօք, Լիլիա խալաւ և ընկ. 1897:
Ամերիկա գնացող Հայերին և կամ
արգէն հին գտնուողներին համար շատ
կարեւոր գիրք է. Գրին է 1 ֆրանք
և 25 սանթիմ:

ՄԻ ՊՈՒԼԿԱՐ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ (ՀԱՐԱՐԻԱ ՍԹՈՐԱՆՈՎ)

ՅՐԱՆՍԵՐԵՆԷ ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ
ՊԵՐՏԻՆ ԳՈՐԾԱԳԱՆԵԱՆ
1894

Պուլկարիայի անկախութեան հե-
րոսներէ մէկին, Ջաքարիա Սթոյա-
նովի, որ իր ընդունակութեան չնոր-
հով յաջողեցաւ մի լեռնաբնակ զիւ-
ղացի հովուի պարզ վիճակէն հեռզ-
հետէ արհեստաւոր, վարժապետ, յե-
ղափոխական գործիչ, խմբագրապետ
և վերջապէս ազատ Պուլկարիայի Ազ-
գային ժողովի նախագահ դառնալ
խիստ հետաքրքրաշարժ կենսագրու-
թիւնն է, ուր ուշադրութեան արժանի
տեղեկութիւններ կան նաև Պուլկա-
րիան թիւրքի լուծէն ազատելու աշ-

խատող պուլկար հայրենասէր յեղա-
փոխականների գործունէութեանը մա-
սին: Սկիզբը դրուած է նաեւ հեղի-
նակին, Բրօքսէտօր Լուի Լըժէի, և
թարգմանչին միջեւ եղած թղթակ-
ցութիւնը այս գրքի հայերէն թարգ-
մանութեանն առթով:

Հեղինակը շատ իրաւամբ կը գրէ
իր յառաջարանի վերջ թէ «Ջար-
մանք պիտի պատճառէ ինձ եթէ ըն-
թերցողները հետաքրքրութիւնը
չարժի պետական մարդ դարձած մի
զիւղացի այս վաւերական պատմու-
թեան վրայ»:

Գրին է փոստի ծախքով մէկտեղ
1 ֆրանք և 40 սանթիմ:

Տարածելու համար մեծ քանակու-
թեամբ առնողներին 25 % զեղչ կը
լինի:

(Պարսկաստանի հայերին համար
1 ֆրանք է):

ԻՄ ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ ԸՆԿԵՐԸ

(Կ. ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՅՈՑ ԿԵԱՆՔԷՆ ԱԻՆՈՒՄԻ
ՄԻ ԻՐԱԿԱՆ ՎԷՊ)

ՆՐԵՑ ԱՊԼԱՍՏԻՑ

Այս հետաքրքրաշարժ գրուած է
ներկայացունէ ընտանեկան տխուր
պատկերներէ մին ուր կը տեսնուի թի-
անբարոյական մի հայր իւր ապակե-
ռած վարքաբարքով որչափ չարիք-
ների պատճառ դարձած է և վերջի
վերջոյ ինք ալ իւր օրդու ձեռքով
սպաննուած և անհետացած է աշ-
խարհէ: Գրին է 4 ֆրանք, (75 սանթիմ):

Լոյս տեսաւ
ԲԱՅՅԻԻ
ՍՍՄՈՒԼԻ
պատմական վէպը
Ա. Բ. Գ. Գիրք
Հեղինակի վերջին պատկերով
Գրին է 7 չիլինդ

Իսկ «Գալիթ-Բէկ» հատոր Ա, Բ և
Գ վերջաբանով և «Կայծեր» հատոր
Բ. լիակատար, լոյս պիտի տեսնեն
ներկայ տարուայ ընթացքում, որոնց
բաժանորդագրութիւնը շարունակ-
ւում է. երկու գրքի միասին բաժա-
նորդագրին է 10 չիլինդ. իսկ լոյս
տեսնելուց յետոյ կարծեման 14 չիլինդ:

Ցանկացողները թէ՛ Սամուելի և
թէ՛ Բաֆֆիի միւս երկերի համար,
կարող են գիմել այս հասցէին

Mme Raffi
270, Uxbridge Road,
Shepherd's Bush,
London W.

ՅԵՐԵՆ—ԻՄԱԳԻՐ
Գ. ԳՈՐԾԱԳԱՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԵՐԼԻ
Հայերէն տպարան Գ. Փոքրոպալեան
Le Gérant: François CARRIERE
Marseille.— Imprimerie et Papeterie du Mdl
Quai du Canal, 9